

נפתח את השיעור עם שתי דילמות יום-יומיות מצויות: א. קנית מקרר אמריקאי רחב, שתי דלתות נפתחות, ואתה מאושר. חיכת לו הרבה שנים ועכשיו יהיה מקום לסירים, אשתך תוכל לבשל כמויות גדולות יותר ואתה תוכל לערוך קניות פעם בשבועיים ולהקפיא הכול. הגיע היום הגדול והמובילים מביאים את הפריג'דר, אבל אז מתעוררת בעיה: המקרר רחב ואינו נכנס בדלת הבית.

המובילים מחפשים דרך יצירתית ועולה להם רעיון: דלת המרפסת החיצונית רחבה ואפשר להכניס אותו משם. הבעיה היא שהמרפסת שלך בקומה השנייה וצריך לטפס דרך המרפסת בקומה הראשונה, אבל בעל הדירה ההיא טיפוס סגור שאינו משתף פעולה. סתם כי לא בא לו. אתה לא גורם לו שום הפסד כמובן, אבל הוא אנטיפת שלא פותח דלת.

ובכן האם ביכולתך לפעול בעל כרחו? להורות למובילים לטפס למרפסת שלו ומשם למרפסת שלך? אחרי הכול, אתה לא לוקח לו כלום ואינך פוגע בפרטיות שלו והאם ביכולתך לפעול חד צדדית?

דילמה שנייה: השכן שלך מחזיק חנייה מתחת לבניין, אבל אין לו רכב. החנייה תמיד ריקה, לך יש שני רכבים וחסרה לך חנייה. השאלה היא האם מותר לך להחנות שם? ומה במקרה שהשכן מתנגד שתחנה, סתם כי לא בא לו. הוא לא מתכוון להשכיר את החנייה ולא רוצה כסף, אבל זה שלו והוא לא צריך להסביר למה איננו מעוניין שמישהו יחדור לרשותו. ובכן האם אפשר לחנות בעל כרחו?

ומה במקרה שהשכן שהה בחו"ל חצי שנה והחנייה עמדה ריקה וחנית שם, ועכשיו כשחזר וגילה זאת, הוא תובע ממך למפרע שכירות על חצי שנה חנייה. האם מותר לו לעשות זאת?

הדילמות הללו מכונות בפי חז"ל: "זה נהנה וזה לא חסר". כלומר, צד אחד יוצר הנאה ורווח על חשבון הצד השני, אבל הצד השני לא הפסיד כלום. כיון שהובלת הפריג'דר דרך המרפסת לא גרעה ממנו כלום, וגם החנייה לא עומדת או לא עמדה להשכרה. ובכן האם צד אחד יכול למנוע להרוויח על חשבונו או שכל עוד אינו מפסיד מההנאה – זאת חובה להיות נחמד ולפרגן לזולת?

אנחנו רוצים לבחון את הדילמות הללו, באמצעות עיון בשאלות גדולות העומדות במרכז פרשת ו'רא. שוב חוזר החורבן ושוב נאבדים חיים. אנו קוראים השבוע על עונש נורא שלא היה כמותו מאז המבול ולא חזר שוב בכל ההיסטוריה: הפיכת סדום ועמורה על יושביהן.

למרות שנוצר עולם חדש ומטוהר אחרי המבול ודור הפלגה, למרות שזה כבר דורו של אברהם אבינו, ולמרות שהקב"ה הבטיח כי לא ישוב עוד לכלות את הארץ, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", בכל זאת מחליט הקב"ה לכלות כמות אדירה של אנשים בארבע ערים. והשאלה היא במה חטאו? מה עשו? התורה לא אומרת כלום על החטא, רק סותמת: "זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כבדה מאוד", אבל מה קרה שמצדיק עונש כזה? חילול שבת? עבודה זרה? גזל וחמס?

יתירה מכך: מה הביא אותם לכך? מדובר הרי על עולם שנמצא ברמה רוחנית הרבה יותר גבוהה מאשר דורו של נח, ומה הניא אותם לחטא כזה? **מה עמד בבסיס הגישה הסדומאית?**

מצד שני לא ברור: מה הקב"ה מערב את אברהם בסיפור? ה' אומר "המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה?", ואז מספר לאברהם מה קורה, אבל כשאברהם מנסה ללמד זכות, ה' שולל את כל דברי הסגוריה שלו? אז **בשביל מה פנה אליו לכתחילה?** גם לא מובנת הגישה של אברהם עצמו: למה מלמד זכות על סדום? הרי בהיותו איש חסד עליו לשמוח שיתמו רשעים מן הארץ וכולם ייווכחו בצדקת הגישה שלו? וכי מישהו יזיל דמעה מול צונאמי בעזה או בטהרן?!

מה המסר האקטואלי מאחורי הפיכת סדום? אנו רוצים לטעון כי סדום נחרבה, אבל הסדומיות בוערת בלב כולנו. ואם לא נטפל בה כשהיא קטנה, היא תתפרץ למפלצת שתהפוך עיר על יושביה.

ב. שלוש המלאכים סיימו את ביקורם באוהל אברהם והתקדמו למשימה הבאה: אחד עלה בחזרה לשמים ושניים התקדמו לכיוון העיר סדום. אחר כך אומר ה': האם אני אסתיר מאברהם את הטרדיה שעומדת לקרות בעולם? האם לא אעזב אותו על הפצצה הגרעינית שעומדת ליפול לא רחוק מהבית שלו? הרי הארץ הובטחה לו ולזרעו, ובני הארץ יהפכו להיות בניו של "אב המון גויים", ואני יודע שאברהם מחנך את בניו לעשות צדקה ומשפט, ואיך אם כן לא אשתף אותו באסון שעומד להתרחש על ארצו, על 'בניו', ועל שיטות הצדק והמשפט שלי?

ה' מגלה לאברהם על העומד להתרחש: זעקת סדום עלתה באוזני והרוע אינו יכול להתקיים. אני עומד להפוך חמש ערים על יושביהן. אברהם נחרד, במשמרת שלו, לא רחוק מביתו, יתרחש אסון כזה? חבל ארץ יתפרק במיתה משונה? הוא לוקח נשימה ארוכה ויוצא למאבק משפטי מול הקב"ה.

הוא טוען: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט?"! האם הקב"ה יכלה את הצדיקים בגלל הרשעים? אולי יש חמישים צדיקים בתוך חמש הערים העומדות להיחרב, ואז עשרה צדיקים בכל עיר יגנו על שכניהם. ה' אומר: אין שם חמישים. אברהם מבין שהוא עומד להסתכן בתגרנות וזכונות מול הקב"ה, אבל לבו הרחום לא מניח. הוא מבקש את סליחתו של הקב"ה, "ואנכי עפר ואפר", ומנסה לשפר את ההצעה: אולי יש ארבעים וחמשה צדיקים בחמש הערים, ואז זה תשעה בכל עיר+הקב"ה שיצטרף אליהם למניין. ה' עונה: אין. אולי ארבעים או שלושים או עשרים או עשרה ואז ה' יציל לפחות ארבע ערים או שלוש או שתיים או אחת (בהתאמה), אבל ה' עונה: אין אפילו מניין שיספיקו לעיר אחת. טענותיו של אברהם נסתמות והגזרה נחתמת.

1. בראשית שם: ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע? אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה? ... ויען אברהם ויאמר הנה נא האלתי לדבר אל ה' ואנכי עפר ואפר: אולי יחסרון חמישים הצדיקים חמשה ... אולי ימצאון שם ארבעים ... אולי ימצאון שם שלשים – רש"י: 'אולי יש חמישים צדיקים' - עשרה צדיקים לכל כרך וכך כי ה' מקומות יש ... 'אולי יחסרון הצדיקים חמשה' - והלא הן ט' לכל כרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם ... 'אולי ימצאון ארבעים' – וינצלו ארבעה כרכים וכן שלושים צדיקים יצילו שלוש ערים או עשרים יצילו שתי ערים או עשר יצילו עיר אחת.

ראיתי¹ עוד רמז יפה מאחורי הדיאלוג הארוך של חמישים, ארבעים, שלושים וכו': אלו הם רמזים לתקופות ימי התשובה בערב ימי הדין והמשפט, ואברהם רוצה ליצור תקדימים שכל מאמץ תשובה יתקבל ומתי שיהודי ייכנס יתקבלו דבריו. "חמישים" הם מלוא ימי התשובה מראש חודש אלול עד הושענא רבה ולכן אברהם מבקש שאם יש "חמישים צדיקים" – חמישים ימי תשובה – הקב"ה יסלח. אכן ה' מבטיח כי חמישים יביאו מחילה. אברהם מנסה להרוויח ויתור נוסף ומנסה שוב: ומה יהיה על "ארבעים וחמישה" – שהם 45 הימים מראש השנה עד יו"ט ראשון דסוכות שהוא ראשון לחשבון עוונות ומתחיל חשבון חדש? ה' מבטיח שגם זה מספיק. אברהם רואה כי טוב ויורד עוד ומבקש לסלוח אפילו רק על "ארבעים" – שהם 40 הימים בין ר"ח אלול ליום כיפור. אפילו רק על "שלושים" – מר"ח אלול עד ראש השנה. רק על "עשרים" – מראש השנה עד הושענא רבה. ואפילו רק על "עשר" – בעשרת ימי תשובה. והקב"ה מקבל את דבריו ומבטיח כי אם רק ימצא עשרה – ימנע חורבן העיר.

מגלה עמוקות עמוד יט: נרמזו כאן ימי התשובה ... נ' צדיקים כנגד נ' יום מראש חודש אלול עד גמר חתימה בהושענא רבה. אחר כך אומר 'אילו יחסרון החמישים חמישה' שהם הימים מר"ח אלול עד ט"ו תשרי שהוא ראשון לחשבון עוונות. אחר כך ארבעים מראש חודש אלול עד יום כיפור, שלושים מראש חודש אלול עד ראש השנה, עשרים מראש השנה עד הושענא רבה ועשרה בעשרת ימי תשובה.

ואחרי שרואים את הסירוב העיקש של הקב"ה לסלוח להם, עולות השאלות בהן פתחנו: מצד אחד, לשם מה פונה הקב"ה לאברהם לכתחילה? מהו יכול לעזור? ולמה שירצה בכלל לעזור לרעים וחטאים כאלו? ואדרבה איש חסד כמותו אמור לשמוח בלכת אויבי גישתו מהעולם?

¹ האירני הרה"ת מענדי רייצס.

השאלה עולה בספר "אור הצפון", להרב נתן צבי פינקל, ממיסדי שיטת המוסר:

אור הצפון: הרי היה גלוי לפני הקבה שאין בסדום עשרה צדיקים ותפילתו של אברהם לא תועיל, ומה תועלת שילמד עליהם זכות?²

ומצד שני, איך אנשים מגיעים לרוע כזה? הרי בבסיסו של כל רוע, עומדת אידיאולוגיה בסיסית שמאמינה לעצמה ומתכוונת בכלל לטוב. רק בשלב מסוים בורחים הסוסים מהאורוה והעסק יוצא משליטה. ובכן מה עמד ביסוד הכלכלה הסדומאית?

הנביא יחזקאל מעמיד את יסודות החטא שלהם:

2. יחזקאל טז, מט: הנה זה היה עון סדם אחותך, גאון שָׁבַעַת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה - **ידי עני ואביון לא החזיקה.**

סדום הייתה ארץ העושר ומולדת הקמצנות. מצד אחד זאת הייתה כוויית או נורבגיה של ימיהם. ארץ מבורכת במרבצי טבע שהיה בה הכול – מינרלים, מתכות, חקלאות. אבל אנשי סדום היו היסטריים לעושר שלהם. הם היו מפוחדים להוציא כסף שמא יבואו עניים ויקחו הכול. בעקבות עני אחד יבואו הרבה ולא יותירו דבר מההצלחה שלהם. הם החליטו לסגור את השערים כליל, אין מתן אזרחות, אין כניסה לתושבים חדשים ואין מעבר אפילו לאורחים.

סנהדרין קט: אנשי סדום לא התגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, כדכתיב (איוב כח) 'ארץ ממנה יצא לחם ... מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו' ... אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו - למה לנו עובדי דרכים? שאין באים אלינו אלא לחסרנו ממנו, בואו ונשכח תורת רגל מארצנו – **רמב"ן בראשית יט,ה:** והם היו מואסי הצדקה ... ואף שהיו בהם כל מדות רעות, אבל נגמר דינם על אותו העוון שלא החזיקו ידי עני ואביון, כי היו תדירין באותו עוון יותר מכולם.

המשנה בפרקי אבות אומרת שהם היו הקפיטליסטים הראשונים - בגרסה המוקצנת והחזירית:

אבות ד,י: האומר שלי שלי ושלך שלך – הרי זו מידה בינונית, ויש אומרים: זו מידת סדום.

אולם דברי הנביא והמשנה לא מספיקים: א. איפה למדנו שבני נח חייבים לתת צדקה? הרי אין זה משבע מצוות בני נח ואדרבה משמעות דברי הרמב"ם שהם פטורים מצדקה?

רמב"ם הלכות מלכים י,י: בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר [שאינו מחויב בהן משבע מצוות בני נח] אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה ואם ... נתן צדקה מקבלין ממנו.

ב. הרי התורה מספרת על צעקות שעלו מהעיר וחטאת כבדה מאוד ובכן מה היו הצעקות הנוראות? מוכרחים לומר שאמנם יסודות הרוע היו קמצנות, אבל זה לא נגמר שם. מרוב רצון לשמר את האטימות והרחקת האורחים, הם העלו והעלו את רף האכזריות.

התורה רומזת רמז נורא: **בראשית יח:** ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה **וחטאתם** כי כבדה מאד: **אדרה** נא ואראה **הכצקתה** הבאה אלי עשו כלה.

נשים לב: בתחילה נאמר "וחטאתם" לשון רבים, על אנשי העיר, אבל אז ממשיכה "הכצקתה" לשון יחיד ולשון נקבה. מי צעק? ולמה נקבה? אומרת הגמרא דברים מחרידים על ההתדרדרות שלהם:

סנהדרין שם: הייתה לאנשי סדום מיטה שהיו מלינים עליה אורחים. כאשר היה האורח ארוך מהמיטה – מקצרים אותו, וכשהיה ארוך מהמיטה – מותחים אותו עד שאבריו מתפרקים. כאשר היה בא עני לסדום – היה נותן לו כל אחד מטבע שהיה כתוב עליו שם הנותן, ולחם לא היו מוכרים לו. כשהיה מת מרעב – היו נוטל כל אחד המטבע שנתן לו. נערה אחת הייתה מוציאה פת לעני בתוך הכד כשהייתה הולכת לשאוב מים. התגלה הדבר לבני סדום [כשראו שאותו עני מחזיק מעמד בעיר

² רש"י אומר שהיה זה רק כעין עדכון לאברהם: היות שכל הארץ שלו, לכן ראוי להכניס לכך שהארץ עומדת להיהפך. אבל מאריכות המקח בין אברהם לקב"ה נראה שה' ציפה ללימוד הזכות של אברהם – והשאלה היא מה התועלת בכך אם אין לו לכתחילה כלים לסגור עליהם?

ולא מת מרעב]. מרחו אותה בדבש והניחו על חומת העיר הגבוהה ובאו הדבורים ועקצו אותה למוות [וזוהו שנאמר 'הכצקתה' לשון נקבה].

וכאן עולה השאלה: מאיפה מתחיל רוע כזה? מה עמד בבסיס הגישה הזו? ומילא לא לתת צדקה, אבל לאסור על אחרים לתת צדקה?! מה אכפת להם שמי שרוצה ייתן בבחירתו החופשית? שמי שרוצה לעשות חתונה – יזמין את כל החברים שלו?

עץ יוסף על עין יעקב: מאמר זה ישתומם כל בן דעת, הלא זה דרכם כסל למו, ודבר זה אינו ניתן לעשות אלא למשוגעים ולמטורפים?

במיוחד לדברי הנביא יחזקאל דלעיל, **שלא נחתם דינם אלא על הצדקה**, כאמור "יד עני ואביון לא החזיקה". (אלא שהקמצנות התדרדרה לרשעות וגרמה לכך שהקב"ה לא ימתין יותר. אבל עצם הדין היה על האטימות הרגשית). ועולה השאלה מה הייתה יסוד ההתנגדות שלהם לצדקה? וגם הרי בני נח אינם חייבים בצדקה מדין שבע מצוות בני נח?

התשובה היא שלא צריך ללכת רחוק, סדום נחרבה, אבל הסדומיות עודנה דומיננטית בלב כל אחד מאיתנו. אנו רוצים להתבונן ביסוד מהותי שמפתח הרבי מליובאוויטש אודות יסוד חיובי בין אדם לחברו כפי שהיה לפני מתן תורה וכפי שנותר במהותו לגבי אומות העולם עד היום הזה.

ג. זה היה לפני קרוב לשישים שנה, בלילה חשון בחודש מרחשון 1964. אישה איטלקית-אמריקאית בשם קיטי ג'נובזה חזרה לביתה בניו-יורק בשעה 3:30 לפנות בוקר. בכניסה לחנייה פגש אותה אדם מעורער בנפשו והחל לדקור אותה. היא החלה לצרוח לעזרה והוא ברח. היא הגיעה עד חדר המדרגות של הבניין ושם צנחה. אחרי כעשר דקות הוא חזר ודקר אותה שוב ושוב. האירוע נמשך קרוב לחצי שעה! כמה וכמה שכנים העידו שראו או שמעו חלקים מהאירוע, אבל איש לא טרח לרדת למטה או אפילו להרים טלפון למשטרה. בסופו של דבר, כשמישהו התקשר למשטרה, כבר היה מאוחר מדי ולא ניתן היה להציל את חייה.

הדבר המדהים בסיפור הוא, שהשכנים לא עברו על שום חוק מקומי. בארצות הברית אין חובה חוקית לגלות אמפתיה למצבו של הזולת. אין חוק המחייב אפילו להציע עזרה לאדם מתמוטט ברחוב. אדם יכול לצעוק על כאבים בחזה באמצע הרחוב במנהטן, ואין שום חוק שמחייב לעצור ולהתקשר ל-911.

גם בארץ היה סיפור דומה, שנגמר אחרת: יסמין פיינגולד הייתה אלופת הארץ בחתירה. בחודש מאי 2009, בעודה מתאמנת בנחל הירקון, התהפך הקיאק והיא טבעה במי הנחל המזוהמים. במשך ארבע דקות היא שכבה מתחת למים מחוסרת הכרה, כאשר בכל אותן דקות עברו אנשים על החוף ולא העזו לקפוץ פנימה. היו אף שנעצרו לצלם את האירוע, אך לא עשו דבר. עד שעבר שם אדם אציל בשם אבי טויבין, בן 62, הוא קפץ למים ומשה אותה. היא עברה תקופת שיקום ארוכה, בסופה חזרה ליכולת המוטורית שלה, אבל נותרה עם פגיעות מוח בדמות אובדן זיכרון ובעיות קשב וריכוז.

אכן כמה שנים קודם, חוקקו בארץ את חוק "לא תעמוד על דם רעך", המחייב אדם לעצור ולהגיש עזרה לאדם סובל, והפרת החוק כרוכה בעונש שנת מאסר. [אם כי החוק מדבר על הגשת עזרה רגילה ולא על **כניסה לסכנה** כדי להגיש עזרה, כמו במקרה של טויבין במי הירקון].

מה ההבדל בין הגישות? מדוע הגישה האמריקאית אינה מחייבת גילוי אמפתיה, אפילו כשהדבר אינו כרוך בסכנה? ומדוע הגישה שלנו כן מחייבת?

אפשר לפתור זאת בקלות: אכפתיות וטוב לב אמורים לבוא מבחירתו הוולונטרית של הזולת ולא מהחוק. אין עניינה של מדינה לעסוק במידות וטוב לב ולכן החוק לא אמור להתערב בכך. אבל זה לא כל העניין: ביסוד הדברים עומדת מחלוקת מוסרית מהותית מהדרגה הראשונה. הנה דבריו של משפטן אנגלי חשוב מהמאה ה-14 בשם hall: **"איננו מאמינים כי כל אחד מאיתנו חייב להיות 'שומר אחיו' (הובא בגיליון 'אסיא' נג עמוד 67).**

השאלה היא האם כל אדם הוא אינדיבידואל או חלק מחברה? הסדומאים טענו שאין לי חובה 'לתקן עולם במלכות ש-ד'. לא מתפקידי לדאוג לכדור הארץ ולא ענייני מה קורה עם אחרים. תן לי לחיות בשקט ולדאוג לעצמי. זאת לא הייתה עיר של אנרכיה ופריעת חוק, אלא **אגואיזם אידיאולוגי** שאומר תן לי להנות ממה שנתן לי האלוקים. אני לא אבקש ממך דבר ואתה לא תבקש ממני. רק המשך הדברים היה שמתוך האגואיזם, נוצר הפחד שמא יבואו עניים וימעטו בעושרם והם החליטו לחוקק חוקים למסד את הקמצנות. מתוך מיסוד החוקים הגיעו לידי קיום קפדני שלהם עד כדי אכזריות.

מה עושה הקב"ה? הוא לא מוכיח אותם ולא נותן נאומים נמלצים, אלא מניח בפניהם מראה. הוא פונה לאברהם אבינו ומשתף אותו שעדת חוטאים של סדום עומדת להיפרד מהעולם. ובעוד שאברהם אמור לרקוד על מיתת הרשעים, הוא נחרד ומזדעזע. הוא מסכן חייו ממש ונכנס לוויכוח תגרני עם הקב"ה על האפשרות להציל את העיר.

כי אברהם הוא היהודי הראשון, והציווי הראשון שקיבלנו הוא: "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה". כלומר, **יש לנו אחריות על כדור הארץ**. האחריות איננה רק מדין ערבות על העם היהודי, אלא כל אחד אחראי לקיומו ולשגשוגו של העולם בכלל, "לשבת יצרה". זה אומר בין היתר לגלות אכפתיות לחוסר של הבודד והיחיד.

החיים הם אינם רק זכות, כדי לקבל מהעולם ולהנות ממנו. הם גם חובה: "לעובדה ולשומרה". לפתח את העולם, לשמור עליו ולפעול לשגשוגו וצמיחתו. ולכן אין מושג כזה של אדם "זר". כל אדם בעצם מהותו הוא חלק מההתיישובות העולמית ואם כן יש לנו חובה הדדית לפעול זה לזה.

יתירה מכך: הקב"ה ציפה מאנשי סדום להבין זאת **מעצמם**. ואף שאין זו אחת משבע מצוות בני נח והם אינם חייבים בצדקה, אבל ברקע כל השבע מצוות עומדת הדרישה **ליישוב עולם**, ומכאן ועד לפעול באכזריות כזו שמונעת חסד ונאבקות בו ומטילה עונשים חייתיים על מי שמגלה רגישות ורחמים – זאת סתירה גמורה לשגשוגו הבריא של העולם.

3. ליקוטי שיחות ה'159: המטרה במצוות בני נח היא 'לשבת יצרה', ישוב העולם, שהעולם יעמוד על מתכונתו הנכונה ... ולכן הגיעה לאנשי סדום מיתה. כי אף שהם אינם חייבים בצדקה, אבל כאשר נהגו באופן של 'יד עני ואביון לא החזיקה' באופן קיצוני כזה, שלא אפשרו לזולת לתת צדקה וגרוע מכך [הענישו באכזריות מי שנתן צדקה] – הנהגה כזו היא היפך ישובו של עולם והגיעה להם 'כלה'.

בכך מוסיף ומבאר הרבי שם שאלה בולטת שסובבת את כל ספר בראשית: אנו רואים בכמה מקומות שאנשים נענשים על כך שלא כיבדו הורים. יעקב נענש במכירת יוסף על כך שלא כיבד הוריו 22 שנה כשהיה בחרן. יעקב נוזף בשמעון ולוי על שלא נטלו ממנו עצה בהענשת שכם. יתירה מכך: אפילו אצל האומות היה מקובל לכבד הורים, עד שאומר רש"י בסוף פרשת נח כי הייתה בושה לאברהם שעזב את תרח אביו הזקן ועלה לארץ ישראל. ולכן התורה מקדימה ומספרת "וימת תרח בחרן", למרות שחי בבריאות טובה עוד 70 שנה אחר כך, כדי שלא יאמרו הבריות "אברהם הניח אביו זקן והלך לו".

והתמיהה פשוטה: הרי מצוות כיבוד הורים נאמרה לראשונה אחרי יציאת מצרים, בחנותם במרה. ככתוב "שם שם לו חק ומשפט ושם ניסהו" ורש"י מפרש: "שבת וכיבוד הורים". ומנין היה לבני האדם קודם יציאת מצרים לדעת מכיבוד הורים ועד שיעקב נענש על העדר הכיבוד?

מכאן שיסוד מצוות בני נח הוא: "יישוב העולם". לעשות כל הדרוש ליישוב העולם ושגשוגו. וקיום העולם תלוי בכך שהורים מגדלים ילדים ואחר כך הצעירים משיבים למבוגרים באותו מטבע ומאריכים ימיהם. זאת לא דרישה מחודשת, אלא צעד מינימלי לקיום הדורות. [ורק המצווה שניתנה במרה היא הרבה יותר רחבה מהקיום הבסיסי, ואכמ"ל].

לקו"ש שם: בכך מובנת הסיבה שמצאנו חיוב כיבוד אב גם אצל בני נח, כמו שנאמר 'וימת תרח בחרן' ורש"י מפרש שם: שלא יאמרו הניח אביו זקן והלך לו. וכן יעקב נענש על שלא כיבד אביו 22 שנה. וכן יעקב הקפיד על בניו שלא התייעצו עמו במעשה שכם. שכן כיבוד הוא נוגע ליישובו של עולם, הוא פריעת חוב לאביו, ובמיוחד לעת זקנתו של אביו שזקוק לו במיוחד (הערה 67 שם).

לפי זה אפשר אולי לבאר את סיבת העדכון של הקב"ה לאברהם אבינו אודות הצפוי לסדום: הפנייה לא נועדה **לפעול לביטול דינם**, כי זה כבר לא היה אפשרי. מאוחר מדי. הפנייה נועדה **לעצם לימוד הזכות של אברהם**. להתחיל עידן חדש בו הבעיות שלך הן הבעיות שלי. בה כולנו ערבים לקיומו של העולם – ברמת המדינה וברמת היחיד שזקוק לעזרה. וזאת כבר התשובה הטובה ביותר לסדום.

בעומק יותר: אפשר לבאר בדרך נפלאה את הסיבה שפנה הקב"ה לאברהם בעבור סדום: המטרה הייתה להבהיר את **יסוד האכפתיות והסולידריות**. להפגין כלפי העולם כולו מדוע באמת עלינו להיות זולתנים ואלטראיסטים? מה באמת אכפת לי מאחר שנמצא בקצה השני של העולם?

כי אין מושג כזה אינדיבידואליות, אין אדם שיכול לומר 'תן לי לחיות בשקט, כי אני לא לוקח כלום ולא מחזיר כלום'. שהרי זה שקר, כולנו חיים על כדור אחד, מקבלים ממנו ומחזירים לו.

ראשית, כל עשיר עשה את הונו מהחיים ומאנשים אחרים. הוא נהנה ממשאבי עולם ומהרבה אנשים אנונימיים בדרך שסייעו לו להגיע לאן שהגיע. הם ארזו, מיינו, סחבו, הובילו עד שהסחורה נמכרה. גם אלו שקנו את הסחורה וייצרו את הרווח היו אנשים רבים סביבו. מנגד, אם לא יעשה דבר כדי למנוע את העוני, הסבל מחלחל ומשפיע על העשיר עצמו. העוני גורם למיעוט הקנייה, לרמת השכלה נמוכה, הוא מביא למרמור ובסופו של דבר פוגע בעשירים עצמם.

הקב"ה הפגין את העובדה הזו באמצעות העובדה **שפנה לאברהם אבינו שיגן עליהם**. בכך הראה שהסדומאים **זקוקים לעזרתם של אנשים אחרים**. הם לא יכולים לשרוד על הכדור הזה לבד, אלא תלויים ברצונם הטוב של האחרים להושיע אותם – ולכן מידת הצדק היא להחזיר באותו מטבע.

למה הדבר דומה? הנה נקודה כבירה: מובא בירושלמי (שקלים ה,ג) כי נתינת מחצית השקל היא תיקון על חטא מכירת יוסף. כי האחים מכרו את יוסף בחמישה שקלי כסף וכך נותרה מחצית השקל בידי כל אחד. מה באמת הקשר הרעיוני בין מכירת יוסף למחצית השקל?

בלקו"ש (כ/189) נראה הסבר עמוק מאוד: מכירת יוסף התבססה על ההנחה **שאנחנו לא צריכים אותו**. נתפטר ממנו ונראה מה יהיו חלומותיו. ואולם חלפו השנים והם גילו שהחלומות רודפים אחריהם וחיייהם תלויים בחיי יוסף. החסד שלו יקבע אם יקבלו אוכל וישרדו ברעב. הם למדו **שכולנו רק חצאים**, כולנו חלקים של מהות אחת גדולה שנקראת בשתי מילים: ישוב העולם.

אחרי כל זה אפשר לסגור את הפינה בה פתחנו את השיעור: שאלנו האם אפשר **לכפות אדם להיות נחמד**? האם אפשר להכריח אדם לאפשר לחברו להנות על חשבוננו – במידה ואינו מפסיד מכך דבר.

ההלכה היא: "כופים על מידת סדום". כלומר, כופים את האדם שלא להיות סדומאי ולסייע לחבר שלו לשגשג בחיים. מרוב רצון להתרחק ולקעקע את מידת סדום, נקבעה הלכה שלמה האומרת כי "זה נהנה וזה לא חסר פטור" ואף יכול לכופו לסייע לו. לכן במקרה של העברת מקרר דרך מרפסת, ברור שיוכל לכפות שכנו לכך. וגם לגבי חניה, יש אומרים שהרי זה בכלל "כופים על מידת סדום".

הנה אחת הדוגמאות לכך **ברמב"ם שכנים יב,א: האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד חלקו ... אם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה כדי שיהא סמוך לשדה שלי ויהיה הכל שדה אחת - שומעין לו, וכופה את זולתו על זה, שעוכב בדבר זה מידת סדום היא.**

נסיים בשתי נקודות נאות: א. בכך מבוארת הסיבה שנח נעלם מההיסטוריה היהודית. אנו נקראים בני אברהם ולא בני נח. ואדרבה, בן נח הוא כינוי למי שאינו מזרע ישראל. יתירה מכך: אף שנח הוא האדם המוחמא ביותר בתנ"ך "ונח מצא חן בעיני ה'", נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלוקים התהלך נח", בכל זאת דורשים אותו חכמים לגנאי: "בדורותיו" – צדיק בדורו לבד.

מובא בספר הזוהר כי נח אינו המודל שלנו. הוא לא עשה כלום למען אנשי דורו. הוא שומע שהעולם כולו עומד להיחרב ולא רק חמש ערים סביב סדום, והוא לא מנסה להתווכח אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר. אדם כזה אינו ראוי להיות אבי עם ישראל. מאיתנו מצופה לגדול עם מודעות של אחריות ושותפות גורל ליקום הזה – והמודל הוא אברהם אבינו.

ב. בסופו של דבר, השיעור כולל בתוכו נקודת החמצה גדולה. אברהם התפלל, התחנן, סיכן נפשו כשהתווכח, ובכל זאת לא הועילה התפילה כלום. היא לא פעלה הצלה עבור אנשי סדום. ועולה השאלה הקשה: אז מה הועילה התפילה? האם ה' השיב אותה ריקם?

כאן טמונה תשובה נפלאה: בוודאי פעלה התפילה עניינים גדולים. היא שינתה את העולם, רק לא מיד בטווח הקצר, אלא יצקה יסודות חדשים שהועילו לטווח הארוך. הגמרא אומרת שבזכות שאמר אברהם "ואנכי עפר ואפר" זכו בניו לשתי מצוות גדולות: עפר סוטה שמתיר אישה לבעלה, ואפר פרה אדומה שמטהר מהטומאה החמורה ביותר.

היינו שהמסירות נפש של אברהם למען אנשי סדום שינתה את העולם וחוללה שינוי הן אצל הקב"ה בעצמו – שהסכים למחוק שמו על המים כדי לטהר אישה לבעלה. והן אצל עם ישראל עצמם כשהכוהן המטהר – נטמא בעצמו למען טהרתו של הזולת. שכן פרה מטהרת טמאים ומטהרת טהורים. כך שלמרות שבטווח הקצר לא ראו את הישועה, אבל היא עמדה לזרעו ולזרעו עד סוף כל הדורות. זכות אהבת חסד של אברהם אבינו, תעמוד לכולנו בכל המצטרך ותביא לגאולת עולם בקרוב ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**